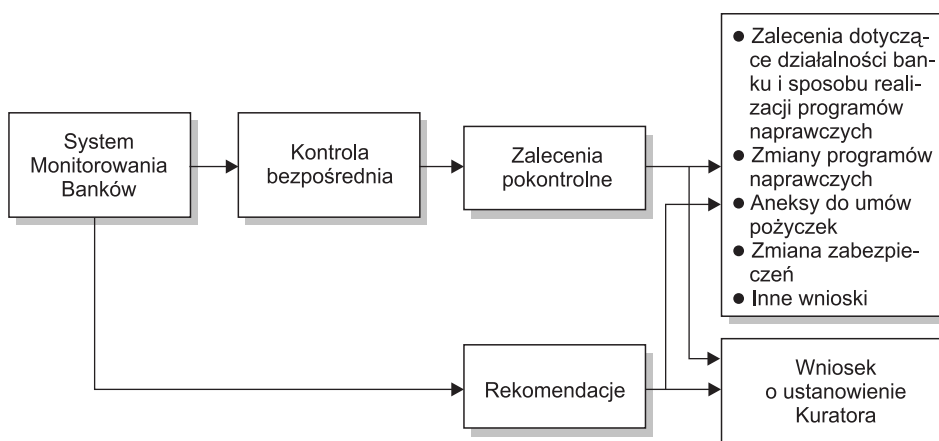


**SYSTEM OCENY RYZYKA ZWIĄZANEGO
Z POŻYCZKAMI UDZIELONYMI
BANKOM PRZEZ BANKOWY
FUNDUSZ GWARANCYJNY
WYKORZYSTYWANY DO CELÓW
MONITOROWANIA**

WPROWADZENIE

Do zadań ustawowych Bankowego Funduszu Gwarancyjnego należy udzielanie pomocy podmiotom objętym systemem gwarantowania depozytów. W ramach tej działalności Fundusz może wesprzeć bank w formach przewidzianych ustawą, w tym m.in. środkami finansowymi w postaci zwrotnej pożyczki. W przypadku udzielenia bankowi pożyczki zostaje on, zgodnie z ustawą o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, objęty kontrolą, w której podstawowy zakres wchodzi ocena:



Rysunek 1. Schemat systemu kontroli banków

Z działalności BFG

- ❖ realizacji programu postępowania naprawczego,
- ❖ prawidłowości wykorzystania pomocy,
- ❖ sytuacji ekonomiczno-finansowej.

Elementami systemu kontroli realizowanej przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny są: System Monitorowania Banków (jako pośrednia forma kontroli wykonywana w Funduszu) i kontrola bezpośrednia (wykonywana w siedzibach banków). W toku funkcjonowania tych elementów formułowane są rekomendacje działania w stosunku do banków objętych kontrolą i zalecenia pokontrolne. Model systemu kontroli przedstawiony został na rysunku 1.

W trakcie wykonywania kontroli pośredniej (monitorowania) realizacja zadań Funduszu wspomagana jest instrumentem służącym do oceny ryzyka związanego z pożyczkami udzielonymi monitorowanym bankom – Systemem Oceny Ryzyka.

MIEJSCE SYSTEMU OCENY RYZYKA W SYSTEMIE MONITOROWANIA BANKÓW

W zależności od celu pożyczki warunkiem udzielenia przez Fundusz środków finansowych jest stwierdzenie stanu niebezpieczeństwa niewypłacalności banku¹⁾:

- ❖ ubiegającego się o zwrotną pożyczkę – w przypadku samodzielnej sanacji,
- ❖ przyłączanego – w przypadku przejęcia banku w trudnej sytuacji ekonomiczno-finansowej przez inny bank,
- ❖ emitującego akcje – w przypadku nabycia akcji banku w trudnej sytuacji ekonomiczno-finansowej przez inny bank.

Zgodnie z prawem bankowym, stwierdzenie stanu niebezpieczeństwa niewypłacalności obliguje bank do opracowania i zapewnienia realizacji programu postępowania naprawczego. Z punktu widzenia pożyczkodawcy pomyślne ukończenie takiego programu wiąże się z niepewnością ukształtowania się przyszłych uwarunkowań, zarówno wewnętrznych banku (np. ryzyko zarządzania, defraudacji), jak i zewnętrznych (ryzyko stóp procentowych, otoczenia ekonomiczno-gospodarczego, legislacyjne, podatkowe itp.). Niepewność tę definiuje się jako **ryzyko powodzenia realizacji programu postępowania naprawczego**.

Udzielenie bankowi pożyczki jest równoznaczne z zaangażowaniem Bankowego Funduszu Gwarancyjnego w procesy sanacyjne i restrukturyzacyjne banków. Fundusz, biorąc udział w postępowaniu naprawczym banków, bierze na siebie część ryzyka związanego z pomyślnym zakończeniem reali-

Bezpieczny Bank

zowanych przez nie programów naprawczych. Ryzyko to, z punktu widzenia Funduszu, nie tyle dotyczy odpowiedzialności za przebieg sanacji (bo ta spoczywa na władzach banku), co właściwego i efektywnego wykorzystania przez bank udzielonych środków.

Przed podjęciem decyzji o udzieleniu pożyczki Fundusz ocenia możliwości przyszłego wykonania przedłożonego przez bank programu postępowania naprawczego w świetle jego sytuacji ekonomiczno-finansowej oraz jego zapotrzebowania na środki finansowe (adekwatnie do potrzeb banku formułuje się warunki korzystania z pożyczki, tj. wysokość kwoty pożyczki, długość okresu umownego, okres karencji w spłacie kapitału itp.). Udzielając pomocy finansowej, Fundusz oczekuje, że przekazane bankom środki umożliwią wygenerowanie dodatkowych dochodów i tym samym okresowe wzmocnienie ich rentowności. Niepewność co do prawidłowego i efektywnego wykorzystania pożyczki jest **ryzykiem uzależnienia banku od zewnętrznej pomocy finansowej**. Ryzyko to jest tym większe, im większą kwotę pożyczki z Funduszu bank otrzymał.

Monitorowanie banków korzystających z pożyczek uwzględnia również interesy Bankowego Funduszu Gwarancyjnego jako wierzyciela. Oczywiście jest zatem badanie, czy nie zachodzi potrzeba postawienia pożyczki w stan wymagalności z uwagi na nieprawidłowości działania lub zagrożenia wynikające z sytuacji ekonomiczno-finansowej banku. W takim przypadku ocenie podlega **ryzyko sytuacji ekonomiczno-finansowej banku**.

Istnieją zatem trzy źródła ryzyka dla Bankowego Funduszu Gwarancyjnego związanego z pożyczkami udzielonymi bankom, wynikające z kształtowania się obecnej sytuacji ekonomiczno-finansowej banku i niepewności co do jego przyszłej działalności.

Na potrzeby oceny ryzyka zdefiniowano dodatkowo kategorię **ryzyka funkcjonowania** banku będącą wypadkową kształtowania się ryzyka powodzenia realizacji programu postępowania naprawczego i ryzyka sytuacji ekonomiczno-finansowej, w celu oceny działalności banku konieczna jest bowiem konfrontacja jego obecnej sytuacji ekonomiczno-finansowej z sytuacją wcześniej przewidywaną.

Wynika z tego, że zainteresowanie ze strony Funduszu udzielonymi środkami finansowymi jest konieczne nie tylko ze względów ustawowych, ale też w celu zbadania, czy przesłanki leżące u podstaw udzielenia pożyczki są spełniane, tj. sytuacja ekonomiczno-finansowa banku w kontekście realizowanego przez niego programu postępowania naprawczego nie budzi niepokoju, czy odnotowuje się oczekiwaną poprawę lub czy wykonywane są zobowiązania wynikające z umowy pożyczki. W kręgu zainteresowań Funduszu znajdują się więc również i takie tematy, jak:

❖ poprawa lub stabilność sytuacji ekonomiczno-finansowej umożliwiająca trwałą zdolność do generowania przez bank zysków,

Z działalności BFG

- ❖ poprawa wypłacalności banku, wraz z którą powinno wzrastać bezpieczeństwo depozytów,
- ❖ wzrost potencjału banku,
- ❖ poprawa zarządzania, np. w sferze ryzyka bankowego lub kosztów działania banku,
- ❖ prawidłowa gospodarka dochodami z tytułu pomocy Funduszu (w tym wielkość strumieni pieniężnych generowanych ze środków pomocowych),
- ❖ wielkość zobowiązań wobec Funduszu pozostałych do spłaty,
- ❖ prawidłowość sprawowania kontroli wewnętrznej w banku,
- ❖ wpływ konsolidacji w sektorze bankowym na kondycję banków przejmujących, jeśli korzystają one ze środków Funduszu.

Ponieważ proces monitorowania jest wieloaspektowym podejściem do banku, niezbędna jest jednorodna ocena posiadanych o nim informacji i generowanym przez niego ryzyku, która może zostać oparta na standaryzowanych kryteriach, wspólnych dla monitorowanych banków. Konstrukcja niezbędnego instrumentarium do oceny ryzyka uwzględnia syntezę posiadanych informacji oraz uniezależnia, do pewnego stopnia, wynik uzyskanej oceny ryzyka dla Funduszu od subiektywnego wpływu analityków finansowych.

Dotychczasowe doświadczenia zebrane w trakcie wykonywania zadań związanych z monitorowaniem i kontrolą umożliwiły opracowanie narzędzia usprawniającego realizację zadań w tym zakresie. Narzędziem tym jest **System Oceny Ryzyka (SOR)**, który stanowi integralną część **Systemu Monitorowania Banków (SMB)**.

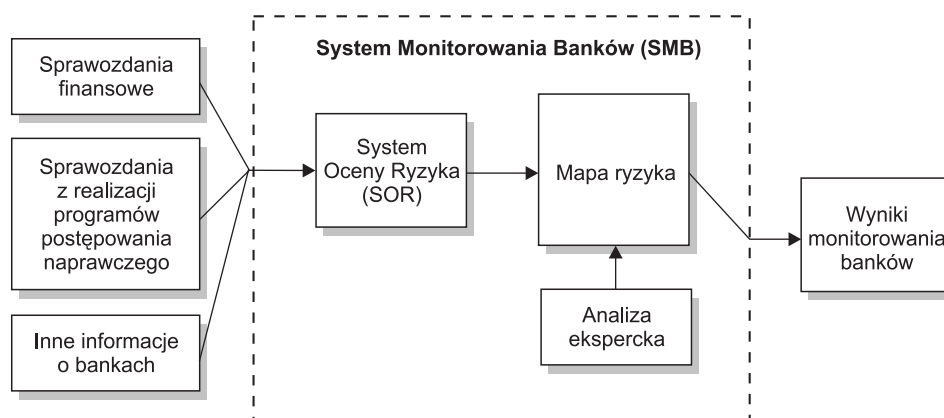
W założeniach do opracowania Systemu Oceny Ryzyka przyjęto, że:

- ❖ system obejmuje wszystkie monitorowane banki,
- ❖ podstawą oceny ryzyka są informacje udostępniane przez monitorowane banki na mocy umów pożyczek zarówno w postaci sprawozdań finansowych, sprawozdań z realizacji programów postępowania naprawczego, jak też opinii i raportów z badania sprawozdań finansowych przez biegłych rewidentów oraz informacji udzielanych pełnomocnikom kuratorów. Źródłem informacji są również wyniki kontroli bezpośrednich przeprowadzanych w siedzibach pożyczkobiorców,
- ❖ oceny dokonywane są w zależności od zakresu dostępnych informacji o sytuacji ekonomiczno-finansowej banków oraz realizacji programu postępowania naprawczego, tj. w cyklu miesięcznym i kwartalnym,
- ❖ system pozwala śledzić prawidłowość realizacji procesu sanacji banków oraz oceniać zmiany ryzyka dla Funduszu w trakcie trwania tych procesów,
- ❖ system usprawnia zarówno monitorowanie banków korzystających z pożyczek z funduszu pomocowego, jak i funduszu restrukturyzacji banków spółdzielczych,

Bezpieczny Bank

- ❖ system jest podstawą projektowania harmonogramów kontroli bezpośrednich w siedzibie banku, przygotowań do przeprowadzenia tych kontroli oraz sporządzania planów pracy pełnomocników kuratora.

Miejsce Systemu Oceny Ryzyka w Systemie Monitorowania Banków przedstawia rysunek 2.



Rysunek 2. System Monitorowania Banków

System Oceny Ryzyka funkcjonuje jako jeden z elementów Systemu Monitorowania Banków korzystających z pomocy finansowej Funduszu. Efektem jego zastosowania jest selekcja banków w podziale na kategorie.

Za pomocą Systemu Oceny Ryzyka przygotowywana jest **mapa ryzyka**, na której prezentowane są oceny ryzyka związanego z pożyczkami udzielonymi poszczególnym bankom. Mapa ryzyka zbudowana jest metodą macierzy dwuwymiarowej (analogicznie do metody stosowanej w bankach przy ocenie ryzyka kredytowego). Wymiarami macierzy są: ryzyko funkcjonowania banku i ryzyko uzależnienia banku od zewnętrznej pomocy finansowej.

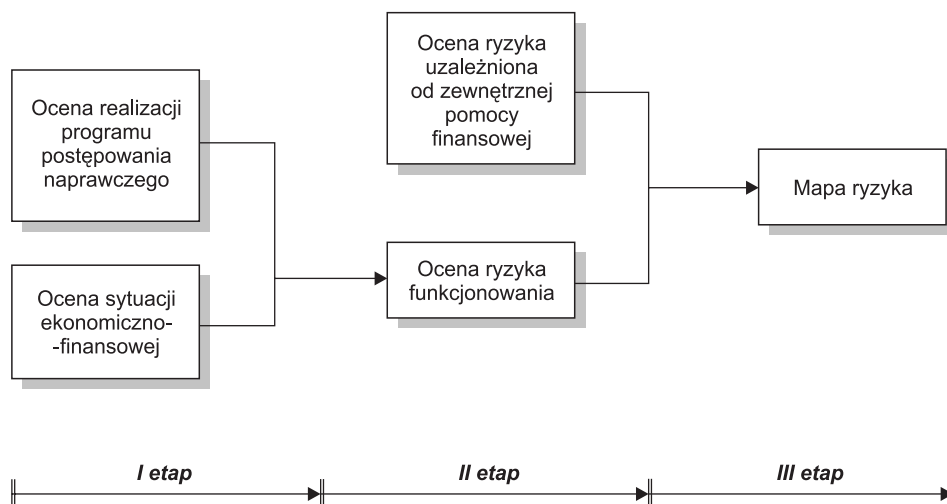
Wraz ze zindywidualizowanymi wynikami analiz eksperckich, dokonywanych przez analityków, system dostarcza informacji o monitorowanych bankach, umożliwiając ich ocenę.

System Oceny Ryzyka pozwala identyfikować ryzyko wynikające z udzielonych bankom pożyczek. Ryzyko to jest wypadkową ryzyka funkcjonowania banków (obejmującego ocenę ich sytuacji ekonomiczno-finansowej i ocenę realizacji programów postępowania naprawczego) oraz ryzyka wynikającego z uzależnienia sytu-

Z działalności BFG

acji ekonomiczno-finansowej od dochodów z zewnętrznej pomocy finansowej.

Czynności analityczne związane z oceną ryzyka dla Funduszu uwzględniają wszystkie istotne dla niego informacje, dotyczące działalności banków korzystających z pożyczek. Ponieważ informacje te dotyczą odrębnych sfer funkcjonowania banków, nadawane im oceny są syntetyczne i standardowe, porównywalne z innymi monitorowanymi bankami (funkcjonującymi w podobnych uwarunkowaniach) i porównywalne w czasie. Zróżnicowany charakter informacji sprawia, że ocena ryzyka jest procesem wieloetapowym, a uzyskanie oceny końcowej wymaga wyznaczenia elementów składowych, tj. ryzyka funkcjonowania i ryzyka uzależnienia od zewnętrznej pomocy finansowej, co ilustruje rysunek 3.

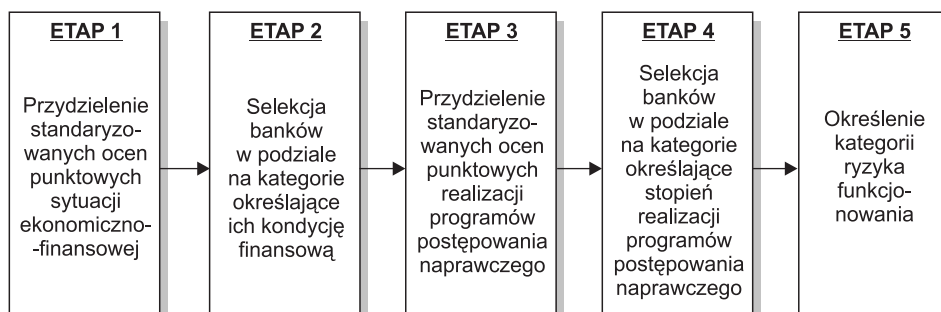


Rysunek 3. System Oceny Ryzyka w podziale na etapy wyznaczania poszczególnych elementów składowych

METODY OCENY RYZYKA FUNKCJONOWANIA

Ocena ryzyka funkcjonowania banków składa się z oceny ich sytuacji ekonomiczno-finansowej oraz oceny powodzenia realizowanych przez nie programów postępowania naprawczego. Analizę ryzyka funkcjonowania przeprowadza się w pięciu etapach przedstawionych na rysunku 4.

Bezpieczny Bank



Rysunek 4. Etapy oceny ryzyka funkcjonowania

Etap 1

W pierwszym etapie banki otrzymują standaryzowane oceny punktowe sytuacji ekonomiczno-finansowej. Kryterium oceny banków zbudowano, wykorzystując analizę wskaźnikową, charakteryzującą najistotniejsze obszary ich działalności. Unormowanie wartości wskaźników przeprowadzone zostało na podstawie wartości referencyjnych, którymi są wartości średnie obliczone dla sektorów banków komercyjnych i spółdzielczych (rozważa się zasadność wykorzystania median w miejsce wartości średnich), wytyczne regulacyjne oraz wartości oczekiwane, przyjęte dla potrzeb monitoringu. Odnoszenie poziomów wskaźników do różnorodnych wielkości referencyjnych w pewnym stopniu eliminuje z analizy wpływ zmian koniunktury gospodarczej na oceny działalności banków, niż gdyby poziomy te były odnieszone wyłącznie do średnich lub median liczonych dla sektora bankowego.

Ocena sytuacji ekonomiczno-finansowej zbudowana jest z następujących elementów:

- ❖ oceny fundamentalnej banku: współczynnik wypłacalności, wskaźniki rentowności aktywów i funduszy,
- ❖ oceny ryzyka kredytowego: wskaźnik jakości należności oraz relacji rezerw celowych do należności zagrożonych,
- ❖ oceny struktury bilansu: pokrycie kredytów depozytami,
- ❖ oceny kosztów działania banku: stosunek kosztów działania do wyniku działalności bankowej,
- ❖ oceny zmian bieżącej sytuacji ekonomiczno-finansowej: dynamika wyniku finansowego brutto i aktywów dochodowych.

Rodzaje wskaźników wykorzystanych do oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej banku, jakie zastosowano w Systemie Oceny Ryzyka, zbiegają się

Z działalności BFG

ze wskaźnikami wykorzystywanymi przez Fundusz do oceny stanu niebezpieczeństwa niewypłacalności. Różne są jednak wagi poszczególnych elementów oceny, które pozwalają nieco surowiej ocenić bank, jeśli w trakcie analizy jego sytuacji stwierdzi się problemy z jakością należności, zabezpieczeniem rezerwami celowymi portfela kredytowego lub problemy z zabezpieczeniem aktywów ryzykownych funduszami własnymi. W Systemie Oceny Ryzyka największe wagi ryzyka przyporządkowano wskaźnikom kluczowym dla oceny działalności banku (zarówno z punktu widzenia regulacji nadzorczych, jak i charakteru działalności banków, tj. transformacji podejmowanego ryzyka), charakteryzującym problemy najczęściej występujące w monitorowanych bankach (zarówno te problemy, które banki miały w przeszłości, będąc w stanie niebezpieczeństwa niewypłacalności, jak i te obecne, gdzie sanacja jest już zaawansowana).

W standaryzowanej ocenie punktowej sytuacji ekonomiczno-finansowej banków, dla poszczególnych grup wskaźników charakteryzujących poszczególne obszary działalności, stosuje się wagi jak w tabeli 1.

W zależności od kształtowania się poziomu badanych wskaźników ekonomiczno-finansowych w stosunku do wartości referencyjnych przydzielane są im częściowe oceny punktowe. W przypadku przydzielenia najwyższych moż-

Tabela 1. Wagi przyporządkowane poszczególnym obszarom badania i poszczególnym wskaźnikom

Obszary oceny	Waga łączna	Wagi częściowe	Wyszczególnienie
Czynniki fundamentalne	40%	20%	Współczynnik wypłacalności
		10%	Wskaźniki rentowności aktywów
		10%	Wskaźniki rentowności funduszy
Ryzyko kredytowe	30%	15%	Wskaźnik jakości należności
		15%	Relacja rezerw celowych do należności zagrożonych
Struktura bilansu	10%	10%	Wskaźnik pokrycia kredytów depozytami
Koszty działania	10%	10%	Relacja kosztów działania do wyniku działalności bankowej
Rozwój działalności	10%	5%	Wskaźnik przyrostu wyniku finansowego brutto
		5%	Wskaźnik przyrostu aktywów dochodowych

Bezpieczny Bank

liwych ocen cząstkowych ich suma wyniesie 100 punktów. W zależności od uzyskanych wielkości wskaźników każdy bank może zatem otrzymać ocenę od 0 punktów (najniższa ocena) do 100 punktów (najwyższa ocena). W trakcie analizy sytuacji ekonomiczno-finansowej banków bierze się również pod uwagę czynniki niemierzalne (tj. nie wynikające bezpośrednio z danych liczbowych), których ocena przyjmuje wartości ujemne od -5 do 0 (np. brane są pod uwagę zastrzeżenia biegłego rewidenta, ryzyko wynikające z tzw. udziałów wzajemnych w bankach spółdzielczych, brak realizacji zaleceń pokontrolnych).

Ostateczny zakres punktowej oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej banku może się wahać w przedziale od -5 do 100 punktów.

Etap 2

W drugim etapie analizy funkcjonowania banków następuje selekcja banków na cztery kategorie określające ich kondycję ekonomiczno-finansową. Kategorie oceny wyodrębnia się w zależności od liczby punktów uzyskanych przez bank. Tabela 2 przedstawia przedziały punktowe odpowiadające poszczególnym kategoriom.

Tabela 2. Nazwy kategorii sytuacji ekonomiczno-finansowej w zależności od przedziałów ocen punktowych

Nazwa kategorii	Przedział punktowy
Banki bez zastrzeżeń	80,50–100
Banki wymagające obserwacji	60,50–80
Banki podwyższonego ryzyka	40,50–60
Banki zagrożone	-5–40

Etap 3

Trzeci etap analizy funkcjonowania banków dotyczy oceny realizacji programów postępowania naprawczego. Kryterium oceny programów postępowania naprawczego zbudowano na podstawie porównania wielkości założonych w projekcjach finansowych (będących integralną częścią programów postępowania naprawczego) z ich realizacją. Do porównań przyjęto następujące kluczowe pozycje:

- ❖ wynik finansowy netto,
- ❖ aktywa netto,

Z działalności BFG

- ❖ fundusze własne,
- ❖ stratę skumulowaną,
- ❖ współczynnik wypłacalności,
- ❖ wskaźnik jakości portfela kredytowego,
- ❖ relację kosztów do dochodów.

Podstawą unormowania wartości przyjętych do oceny programów jest ponad 10% odchylenie od wartości wynikających z projekcji finansowych lub, w zależności od rodzaju banku (komercyjny lub spółdzielczy), od 1 do 3 punktów procentowych odchylenia od wartości wyrażonej w procentach.

Analogiczne, jak przy ocenie funkcjonowania, poszczególnym pozycjom przydzielane są cząstkowe oceny punktowe, w zależności od prawidłowości realizacji programu postępowania naprawczego. Oceny realizacji wybranych elementów programu postępowania naprawczego nie podlegają waznieniu i przyjmują wartości 0 lub 1 (w zależności od tego, czy bank prawidłowo realizuje program czy nie). Końcowa ocena realizacji programów waha się od 0 punktów (najniższa ocena) do 7 punktów (najwyższa ocena).

Etap 4

W czwartym etapie, w zależności od liczby punktów uzyskanych przez bank, dokonuje się selekcji banków wg trzech kategorii oceny. Stopień realizacji programów postępowania naprawczego odzwierciedlają kategorie przedstawione w tabeli 3.

Tabela 3. Nazwy kategorii realizacji programu postępowania naprawczego w zależności od przedziałów ocen punktowych

Nazwa kategorii	Przedział punktowy
Realizacja programu bez zastrzeżeń	6–7
Realizacja programu zagrożona	4–5
Brak realizacji programu	0–3

Etap 5

Piąty i ostatni etap oceny w zakresie funkcjonowania banku ma na celu określenie kategorii ryzyka jego funkcjonowania i polega na zestawieniu ocen ryzyka sytuacji ekonomiczno-finansowej oraz oceny ryzyka realizacji programu postępowania naprawczego, uzyskanych w wyniku analiz dokonanych na wcześniejszych etapach.

Bezpieczny Bank

Skala ryzyka funkcjonowania banku przedstawiona jest w czterech kategoriach, wśród których najlepszą oceną jest kategoria I (najniższe ryzyko), natomiast najgorszą kategoria IV (najwyższe ryzyko). W trakcie oceny ryzyka funkcjonowania uwzględnia się możliwość braku programu postępowania naprawczego co jest dopuszczalne w sytuacji niektórych banków (np. w przypadku dużego banku komercyjnego, który otrzymał pożyczkę na przejęcie innego banku w stanie niebezpieczeństwa niewypłacalności i ze względu na niewielki wpływ dokonanego przejęcia na sytuację ekonomiczno-finansową podmiotu przejmującego nie ma on programu postępowania naprawczego, natomiast realizuje program restrukturyzacji przejętych placówek znajdujących się w jego strukturach). Przyjęto, że banki nie mające programów postępowania naprawczego nie generują ryzyka w tym zakresie, a ich ocena ryzyka funkcjonowania wynika z oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej.

Na tym etapie do poszczególnych kategorii ryzyka zalicza się następujące banki:

- ❖ kategoria I to najlepiej oceniane banki, czyli te, których sytuacja ekonomiczno-finansowa nie budzi zastrzeżeń i które prawidłowo realizują programy postępowania naprawczego;
- ❖ kategoria II obejmuje banki ocenione jako wymagające obserwacji i jednocześnie realizujące programy postępowania naprawczego bez zastrzeżeń. Do tej kategorii zakwalifikowane są również banki o nie budzącej zastrzeżeń sytuacji ekonomiczno-finansowej, które jednakże charakteryzują się brakiem realizacji lub zagrożeniem realizacji programu postępowania naprawczego;
- ❖ kategoria III grupuje banki podwyższonego ryzyka ze względu na sytuację ekonomiczno-finansową (mimo że potencjalnie mogą one bez zastrzeżeń realizować programy postępowania naprawczego) oraz banki wymagające obserwacji, które nie realizują programów postępowania naprawczego lub istnieje zagrożenie ich realizacji;
- ❖ kategoria IV obejmuje najgorzej oceniane banki. Do tej kategorii kwalifikuje się banki ocenione jako zagrożone oraz banki podwyższonego ryzyka, które nie realizują programów postępowania naprawczego lub istnieje zagrożenie realizacji tych programów.

Sposób wyznaczania kategorii ryzyka funkcjonowania banku względem ocen składowych przedstawia tabela 4.

Z działalności BFG

Tabela 4. Sposób wyznaczania kategorii ryzyka funkcjonowania banku

Ocena sytuacji ekonomiczno-finansowej banku	Ocena realizacji programu postępowania naprawczego banku	Kategoria ryzyka funkcjonowania banku
Bez zastrzeżeń	Brak programu	Kategoria I
	Bez zastrzeżeń	
	Realizacja zagrożona	Kategoria II
Brak realizacji		
Bank wymagający obserwacji	Brak programu	
	Bez zastrzeżeń	
	Realizacja zagrożona	Kategoria III
Brak realizacji		
Bank o podwyższonym ryzyku	Brak programu	
	Bez zastrzeżeń	
	Realizacja zagrożona	Kategoria IV
Brak realizacji		
Zagrożenie	Brak programu	
	Bez zastrzeżeń	
	Realizacja zagrożona	
	Brak realizacji	

METODY OCENY RYZYKA UZALEŻNIENIA BANKÓW OD ZEWNĘTRZNEJ POMOCY FINANSOWEJ

Udzielenie bankowi pożyczki z Funduszu powoduje wzrost aktywów pracujących banku, a wraz z tym zwiększenie możliwości generowania wyników finansowych. Fundusz oczekuje, że dochody uzyskane przez bank z tytułu pożyczki zwiększą wyniki finansowe banku w sposób wystarczający na wsparcie usunięcia stanu niebezpieczeństwa niewypłacalności w okresie przewidzianym programem postępowania naprawczego, przy czym w miarę postępów sanacji i spłat kapitału pożyczki oczekuje się wzmocnienia ekonomicznego banku w stopniu wskazującym na niezależności od środków pomocowych.

Bezpieczny Bank

Identyfikacji ryzyka uzależnienia banków od zewnętrznej pomocy finansowej dokonuje się, biorąc pod uwagę wielkość kwoty pożyczki udzielonej bankowi i wielkości dochodów generowanych ze środków pomocowych. Ocena zbudowana jest przy wykorzystaniu następujących wskaźników:

- ❖ udział wielkości kwoty pożyczki z Funduszu w sumie bilansowej banku,
- ❖ udział dochodu z całkowitej zewnętrznej pomocy finansowej (w tym z BFG) w wyniku finansowym brutto.

W wyniku analizy kształtowania się poziomów ww. wskaźników monitorowane banki dzieli się na trzy kategorie, które w zależności od stopnia uzależnienia, jednocześnie tworzą kategorie omawianego ryzyka:

- ❖ kategoria A – banki o najniższym poziomie uzależnienia, dla których udział dochodu z pomocy zewnętrznej w wyniku finansowym brutto kształtuje się poniżej 25% lub relacja kwoty pożyczki BFG do sumy bilansowej jest mniejsza niż 4%,
- ❖ kategoria B – banki, dla których udział dochodu z pomocy zewnętrznej w wyniku finansowym brutto kształtuje się w przedziale od 25 do 50% lub relacja kwoty pożyczki BFG do sumy bilansowej wynosi od 4 do 10%,
- ❖ kategoria C – banki o najwyższym poziomie uzależnienia, dla których udział dochodu z pomocy zewnętrznej w wyniku finansowym brutto kształtuje się lub planowany jest powyżej 50% lub relacja kwoty pożyczki BFG do sumy bilansowej jest większa od 10%.

Gdy poziomy wskaźników kwalifikujących banki do poszczególnych kategorii uzależnienia wskazują na wykluczające się rezultaty (np. przypadek

Tabela 5. Sposób wyznaczania kategorii uzależnienia od zewnętrznej pomocy finansowej

Wyszczególnienie	Przedział	Kategoria ryzyka uzależnienia
Udział dochodu z pomocy zewnętrznej w wyniku finansowym brutto	<25%	Kategoria A
Udział kwoty pożyczki w sumie bilansowej	<4%	
Udział dochodu z pomocy zewnętrznej w wyniku finansowym brutto	25%–50%	Kategoria B
Udział kwoty pożyczki w sumie bilansowej	4%–10%	
Udział dochodu z pomocy zewnętrznej w wyniku finansowym brutto	>50%	Kategoria C
Udział kwoty pożyczki w sumie bilansowej	>10%	

Z działalności BFG

skrajnie niskiego udziału kwoty pożyczki w sumie bilansowej, np. mniejszego od 4%, i ponad 100% udziału dochodu z pomocy zewnętrznej w wyniku finansowym brutto), do określenia właściwej kategorii ryzyka ostrożnościowo stosuje się wskaźnik wskazujący na większe ryzyko.

ANALIZA EKSPERCKA

Przeprowadzenie wyłącznie oceny wskaźnikowej monitorowanych banków ma na celu automatyzację prac związanych z monitorowaniem, w których wyniku otrzymujemy wstępną selekcję banków w podziale na kategorie. Analiza wskaźnikowa, ze względu na swoją naturę, nie uwzględnia w wystarczającym stopniu wszystkich procesów zachodzących w monitorowanych bankach i ich otoczeniu makroekonomicznym. Nie pozwala też odpowiednio zużytkować istotnych informacji o bankach mających charakter nieliczbowy i niemierzalny oraz uwzględniać wpływ czynników sezonowych lub specyfikę funkcjonowania poszczególnych banków (np. banku zrzeszającego, spółdzielczego czy też banku komercyjnego o charakterze inwestycyjnym). Budowa narzędzia dostarczającego końcowej oceny ryzyka i uwzględniającego czynniki niemierzalne, a jednocześnie zaspokajającego potrzeby Funduszu w tym zakresie, wydaje się niecelowa z punktu widzenia stopnia skomplikowania takiego narzędzia. Dlatego też wydanie końcowej oceny ryzyka, związanego z udzielonymi przez Fundusz pożyczkami, poprzedzone jest analizą ekspercką dokonywaną przez analityka.

Analiza ekspercka monitorowanych banków prowadzi do uzupełnienia bądź, w miarę potrzeb, poszerzenia wniosków płynących z ocen punktowych i kategoryzacji ryzyka funkcjonowania i uzależnienia od zewnętrznej pomocy finansowej. Analiza ta ma charakter zindywidualizowany i uwzględnia oprócz danych liczbowych szeroki aspekt informacji pozasprawozdawczych. Do przykładowych, lecz nie wyczerpujących, aspektów podlegających analizie eksperckiej należą:

- ❖ rynkowe uwarunkowania funkcjonowania banków,
- ❖ plany łączeniowe i zmiany strategii działania banków,
- ❖ zapotrzebowanie banku na zewnętrzną pomoc finansową,
- ❖ spłaty lub wygasanie dotychczasowych pomocy, wskaźnik udziału dochodu z pomocy zewnętrznej w wyniku finansowym brutto jest bowiem inaczej interpretowany w okresie korzystania przez bank z karencji i inaczej w okresie spłat kapitału (zwłaszcza pod koniec okresu korzystania z pomocy finansowej lub zmiany kwoty zwolnienia z rezerw obowiązkowych – niektóre banki korzystają z takiego zwolnienia),
- ❖ struktury właścicielskie i powiązania kapitałowe (zwłaszcza w bankach komercyjnych),

Bezpieczny Bank

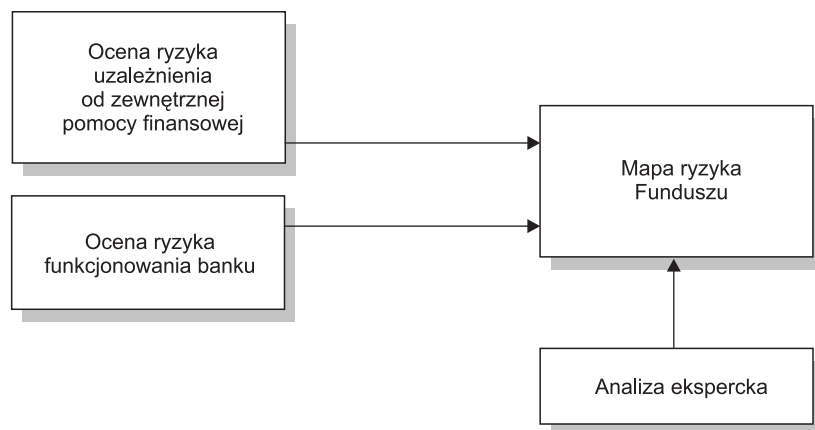
- ❖ sprawność (fachowość) kierownictwa w zarządzaniu ryzykiem bankowym, sprawowaniu kontroli wewnętrznej, identyfikowaniu potrzeb banku, kształtowaniu programu postępowania naprawczego, strategii banku i ich realizacji,
- ❖ zgodność działania banku z wymogami prawa, zaleceniami biegłych rewidentów i nadzoru bankowego,
- ❖ warunki umów pożyczek zawartych z BFG oraz cele i założenia programów postępowania naprawczego,
- ❖ informacje wynikające z korespondencji z bankiem, nadzorem bankowym lub zdobyte w trakcie spotkań i rozmów z przedstawicielami banku,
- ❖ wnioski z pogłębionej analizy liczbowych danych sprawozdawczych (w przypadku gdy dotychczasowa ocena punktowa wcześniej wymienionych wskaźników wydaje się niewystarczająca),
- ❖ waga problemów, z jakimi borykają się konkretne banki, w stosunku do wniosków z pogłębionej analizy danych liczbowych i czynników niemierzalnych,
- ❖ prognozy kształtowania się sytuacji ekonomiczno-finansowej.

Analiza ekspercka uwzględnia także zmiany ocen sytuacji ekonomiczno-finansowej i realizacji programów postępowania naprawczego w czasie oraz kształtujące się w bankach tendencje. Określenia zmian ocen punktowych (jako poprawa lub pogorszenie się sytuacji ekonomiczno-finansowej lub realizacji programu postępowania naprawczego) dokonuje się w stosunku do końca poprzedniego kwartału lub w miarę potrzeb w relacji do innych okresów. Wynikiem takiego porównania jest stwierdzenie poprawy (gdy wzrasta liczba punktów), braku zmian lub pogorszenia (gdy zmniejsza się liczba punktów). Za istotne zmiany oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej przyjmuje się: poprawę większą od 4 lub pogorszenie mniejsze od -4 punktów, natomiast zmiany w zakresie od -4 do 4 punktów kwalifikuje się jako „brak zmian”. Zmiany oceny realizacji programu postępowania naprawczego, ze względu na relatywnie wąski zakres punktacji, przyjmuje się bez tolerancji.

METODYKA WYZNACZANIA RYZYKA Z TYTUŁU UDZIELONYCH BANKOM POŻYCZEK

Wyznaczenie końcowych ocen ryzyka funkcjonowania oraz ryzyka uzależnienia banku od zewnętrznej pomocy finansowej umożliwia ocenę ryzyka wierzycielskiego wynikającą z udzielonych bankom pożyczek. Ryzyko to identyfikowane jest i prezentowane za pomocą mapy ryzyka jako wypadkowa wcześniej uzyskanych ocen funkcjonowania, uzależnienia oraz wyników analiz eksperckich. Schemat budowy mapy ryzyka ilustruje rysunek 5.

Z działalności BFG



Rysunek 5. Składowe służące budowie mapy ryzyka

W celu zachowania porównywalności pomiędzy bankami mapy zbudowane są odrębnie dla banków komercyjnych i spółdzielczych. Gdy bank charakteryzuje się trudną sytuacją ekonomiczno-finansową, a jednocześnie niskim uzależnieniem od zewnętrznej pomocy finansowej (np. z uwagi na niską kwotę otrzymanej pożyczki), prezentowany jest poza mapą, tj. nie wyznacza się dla niego kategorii ryzyka dla Funduszu, natomiast ocenia się ryzyko funkcjonowania. W takim przypadku bank jest przedstawiany poza mapą ryzyka, ryzyko bowiem związane z udzieloną mu pożyczką jest nieporównywalne z reprezentowanym przez inny, bardziej uzależniony bank.

Mapa ryzyka jest macierzą dwuwymiarową, której wymiarami są: ryzyko funkcjonowania i uzależnienia od środków pomocowych. Ryzyko dla Funduszu związane z udzieloną pomocą finansową dla wybranego banku jest identyfikowane poprzez współrzędne macierzy:

bank (x, y)

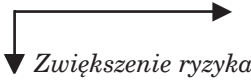
gdzie:

x – określa ryzyko funkcjonowania banku w zakresie kategorii od I do IV,
y – określa ryzyko związane z uzależnieniem od zewnętrznej pomocy finansowej w zakresie kategorii od A do C.

Tabela 6 przedstawia wzór mapy ryzyka, na której wytyczone zostały trzy kategorie ryzyka funduszu, tj. kategoria niskiego, średniego i wysokiego ryzyka, oznaczone symbolami odpowiednio N, S i W. Zmiany oceny ryzyka odnotowuje się w chwili zmian współrzędnych banku na mapie zgodnie

Bezpieczny Bank

Tabela 6. Odczytywanie kategorii ryzyka Funduszu za pomocą mapy ryzyka

 Zwiększenie ryzyka	Kategoria A	Kategoria B	Kategoria C
Kategoria I	niskie ryzyko (N)		
Kategoria II		średnie ryzyko (S)	
Kategoria III			
Kategoria IV			wysokie ryzyko (W)

z nadanymi ocenami ryzyka funkcjonowania i ryzyka uzależnienia od zewnętrznej pomocy finansowej.

Końcowa ocena monitorowanego banku może przyjmować następujące współrzędne na mapie ryzyka:

- ❖ najwyższe ryzyko dla Funduszu reprezentują banki o współrzędnych:
 - IV-C (banki o największym ryzyku),
 - IVB i III-C.
- ❖ średni poziom ryzyka dla Funduszu reprezentują banki o współrzędnych:
 - IV-A, III-A, III-B,
 - II-B, II-C i I-C.
- ❖ najniższy poziom ryzyka dla Funduszu reprezentują banki o współrzędnych:
 - II-A i I-B,
 - I-A (banki o najmniejszym ryzyku).

Dla celów zwiększenia przejrzystości prezentacji każdą z trzech grup ryzyka dla Funduszu można podzielić na dwie podgrupy. Poprzez wyodrębnienie poszczególnych segmentów mapy jako podgrup uzyskiwane są szczegółowe informacje umożliwiające ocenę stopnia poprawy bądź pogorszenia w banku.

ŹRÓDŁA INFORMACJI WYKORZYSTYWANYCH DO OCENY RYZYKA FUNDUSZU

Do analiz i ocen dokonywanych w toku monitorowania Fundusz wykorzystuje informacje zarówno uzyskane bezpośrednio od banków korzystających z pożyczek, jak też z innych źródeł znajdujących się wewnątrz i poza Funduszem. Gdy informacje nie są wystarczające do oceny ryzyka wierzycielskiego (np. w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości), Fundusz zwraca się o przedstawienie wyjaśnień do władz banku.

Zakres i rodzaj informacji bezpośrednio przekazywanych przez banki regulują zawarte z nimi umowy pożyczek. Umowy pożyczek nakładają na banki obowiązek przedstawiania Funduszowi m.in.:

- ❖ sprawozdań finansowych, sporządzanych zgodnie z zasadami określonymi przez Komisję Nadzoru Bankowego, Narodowy Bank Polski oraz Ministerstwo Finansów,
- ❖ sprawozdań z realizacji programów naprawczych lub programu restrukturyzacji,
- ❖ aktualizacji programów naprawczych,
- ❖ raportów bieżących (w przypadku spółek publicznych),
- ❖ informacji o uzyskanych przychodach i poniesionych kosztach z tytułu zewnętrznych źródeł pomocy finansowej (w tym pożyczki BFG),
- ❖ informacji o istotnych decyzjach i faktach mogących mieć wpływ na sytuację ekonomiczną i finansową banku,
- ❖ informacji dotyczącej zasad organizacji i funkcjonowania banku,
- ❖ opinii i raportów sporządzanych przez biegłych rewidentów z badań sprawozdań finansowych banków,
- ❖ oświadczeń kierownictwa banku.

Fundusz gromadzi informacje o zmianach organizacyjno-prawnych w sektorze bankowym, a także dysponuje danymi o bankach uzyskanymi w trakcie przeprowadzenia kontroli bezpośrednich lub wynikających z przeprowadzanych przez Fundusz:

- ❖ ocen sytuacji ekonomiczno-finansowej sektora bankowego,
- ❖ prognoz wielkości makroekonomicznych.

Analizie Funduszu podlegają również informacje przekazywane przez pełnomocników kuratorów banków, banki zrzeszające, nadzór bankowy, Narodowy Bank Polski, Ministerstwo Finansów, Najwyższą Izbę Kontroli oraz publikacje prasowe, giełdowe, wyniki ratingów, informacje pochodzące z ekonomiczno-gospodarczych serwisów internetowych oraz innych opracowań specjalistycznych.

Bezpieczny Bank

Dokumentami referencyjnymi są umowa pożyczki, program postępowania naprawczego oraz inne dokumenty będące podstawą udzielenia pożyczki, w tym uchwała Zarządu Funduszu wraz z ewentualnym stanowiskiem Rady Funduszu w sprawie udzielenia pomocy finansowej, oraz wnioski banku o udzielenie pożyczki i umowy zabezpieczeń.

KIERUNKI DALSZEGO ROZWOJU SYSTEMU MONITOROWANIA BANKÓW

Zbudowanie mapy ryzyka w drodze wieloetapowych ocen punktowych, określających odpowiednie kategorie ryzyka, umożliwia syntetyczną i jednolitą ocenę monitorowanego banku oraz śledzenie kierunków zmian zachodzących w jego gospodarce. Ocena ryzyka związana z bankiem ma charakter sformalizowany, co zapewnia obiektywność i porównywalność uzyskanych wyników zarówno w obrębie grupy badanych banków, jak i jednego banku w czasie, np. w trakcie analizy zachodzących tendencji.

W efekcie oceny współrzędnych banku na mapie ryzyka i ich zmian przygotowywane są raporty dla Kierownictwa Funduszu zawierające, poza informacjami o sytuacji ekonomiczno-finansowej i związanym z nimi ryzyku, rekomendacje działania w stosunku do konkretnych banków. Na tej podstawie, w przypadku stwierdzenia zwiększenia ryzyka wierzycielskiego (tj. obniżenia się oceny ryzyka), może zostać skierowane do banku żądanie wyjaśnienia przyczyn zaistniałych nieprawidłowości, podania sposobu ich usunięcia jak też przedstawienia dodatkowych informacji, które posłużą pogłębieniu analiz w wybranych aspektach funkcjonowania banku.

Jeśli wymaga tego sytuacja ekonomiczno-finansowa banku korzystającego ze środków pomocowych, uzyskane za pomocą mapy ryzyka oceny są wykorzystywane jako podstawa decyzji Funduszu o zmianie (np. zwiększeniu) zabezpieczeń prawnych udzielonej pożyczki lub przedstawiania bankowi propozycji podjęcia działań w celu usunięcia nieprawidłowości lub podjęcia działań niezbędnych z punktu widzenia ograniczenia ryzyka dla Funduszu (propozycje te mogą obejmować np. zmiany postanowień umów pożyczek czy też aktualizacji programu postępowania naprawczego).

Na podstawie map ryzyka z tytułu udzielonych pożyczek opracowywane są harmonogramy kontroli bezpośrednich, banki bowiem o wynikającym z mapy wyższym potencjale ryzyka kontrolowane są częściej niż pozostałe. Możliwe jest też przeprowadzenie kontroli doraźnej w konkretnym banku lub dokonanie zmian w harmonogramie kontroli bezpośrednich w bieżącym lub następnym kwartale. Wnioski z analizy map ryzyka umożliwiają także wystąpienie z wnioskiem o ustanowienie w monitorowanym banku kuratora lub przedstawianie propozycji podjęcia określonych działań przez pełno-

Z działalności BFG

mocnika kuratora w tych bankach, w których Fundusz został ustanowiony kuratorem.

Można zatem stwierdzić, iż mapy dostarczają informacji zarządczych niezbędnych dla dbałości o wierzycielskie interesy Funduszu, prawidłowość procesów sanacyjnych bądź prawidłowość funkcjonowania banków.

Jakkolwiek kryteria przyjęte do oceny ryzyka uwzględniają podstawowe obszary funkcjonowania monitorowanych banków, to końcowa ocena jest syntetyczna i wyłącznie określa ryzyko wierzycielskie w świetle sytuacji ekonomiczno-finansowej banku, realizacji programu postępowania naprawczego i uzależnienia od zewnętrznej pomocy finansowej. **W przypadku zidentyfikowania wysokiego ryzyka za pomocą mapy ryzyka konieczne są instrumenty pozwalające zidentyfikować źródła tego ryzyka.** Doświadczenia zebrane w trakcie monitorowania działalności banków korzystających ze środków Funduszu oraz w trakcie użytkowania Systemu Oceny Ryzyka dowodzą, że system powinien także dostarczać szerszego zakresu informacji dotyczących wyodrębnionych sfer funkcjonowania banku, które generują ryzyko, oraz czynników wpływających na zmiany tego ryzyka. Obecnie prowadzi się prace nad rozwijaniem koncepcji identyfikacji problemowych obszarów działania banku, na które należy zwrócić uwagę władzom banku, Funduszowi bądź organom nadzoru bankowego. Podstawowe obszary podlegające badaniu dotyczą:

- ❖ adekwatności kapitałowej,
- ❖ struktury bilansu,
- ❖ efektywności działania,
- ❖ kosztów działania,
- ❖ jakości należności,
- ❖ płynności.

Rozwijana koncepcja obejmuje także analizę tendencji zachodzących w wymienionych obszarach wraz ze wspomaganie prognozowania sytuacji ekonomiczno-finansowej banków na najbliższy okres sprawozdawczy. Projektowane modyfikacje Systemu Monitorowania Banków przedstawia rysunek 6.

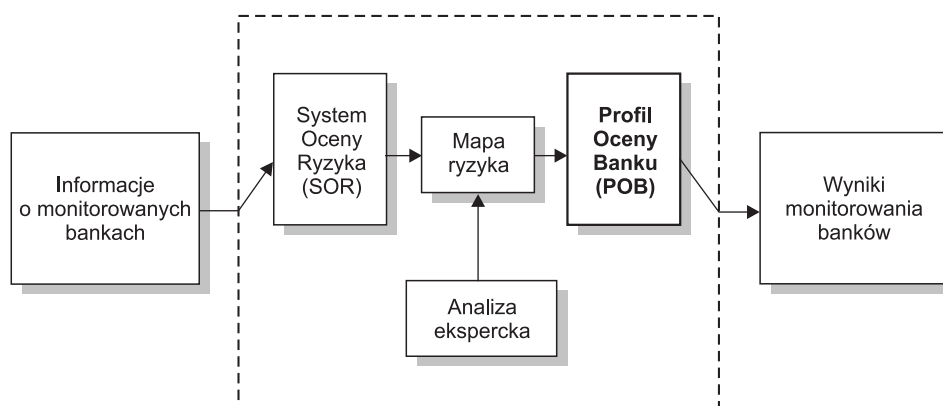
Zastosowanie pogłębionej analizy ryzyka sytuacji banku jest kolejnym etapem oceny monitorowanych banków jako rozszerzenie informacji płynących z mapy ryzyka. Przyjęto, że ceny nadawane w trakcie analizy są standaryzowane aby możliwe było porównanie uzyskanych wyników w obrębie poszczególnych obszarów, pomiędzy różnymi bankami, jak również uzyskanie **Profilu Oceny Banku (POB)** jako macierzy ocen poszczególnych obszarów:

bank ($x_1, x_2, x_3, x_4, x_5, x_6$)

gdzie:

x_n – określa oceny poszczególnych obszarów funkcjonowania banku.

Bezpieczny Bank



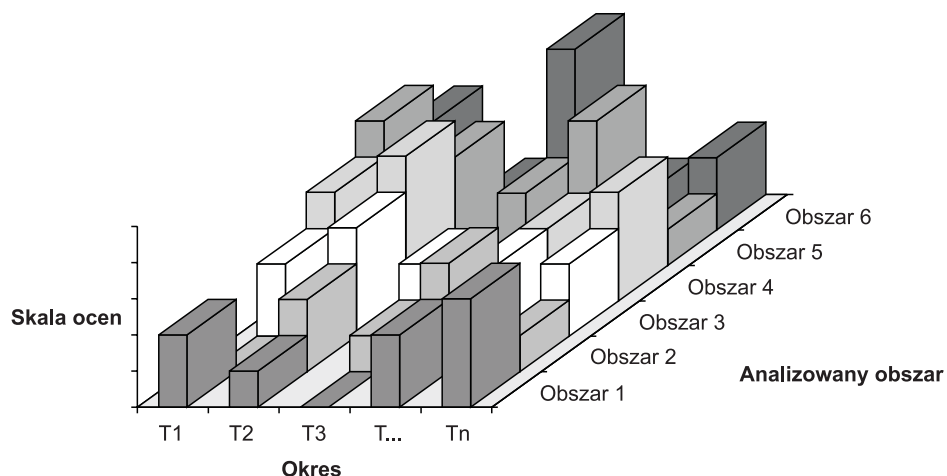
Rysunek 6. System Monitorowania Banków z uwzględnieniem projektowanych zmian

Otrzymane macierze ocen obszarów za kolejne okresy sprawozdawcze, przedstawione jako szeregi czasowe, pozwolą śledzić zmiany, jakie zachodzą w monitorowanych bankach. Natomiast po identyfikacji tendencji w poszczególnych obszarach możliwe będzie skonfrontowanie uzyskanych wyników z tendencjami rozwojowymi bankowego sektora spółdzielczego bądź komercyjnego i stwierdzenie, czy zmiany mają charakter systemowy czy też indywidualny. Przykładowy sposób śledzenia zmian w czasie w zakresie ww. obszarów monitorowanych banków przedstawia rysunek 7.

Pogłębienie oceny banku umożliwi uzyskanie większej liczby informacji oraz poszerzonej i szczegółowej końcowej oceny ryzyka dla Funduszu.

W trakcie śledzenia sposobu funkcjonowania banku Fundusz pełni aktywną funkcję polegającą na wskazywaniu bankowi sfer działalności, którym nie poświęca on wystarczająco wiele uwagi lub stwierdzeniu w tej sferze nieprawidłowości działania. W takim przypadku uzyskana ocena ryzyka dla Funduszu jest podstawą sformułowania rekomendacji postępowania w stosunku do banku korzystającego ze środków pomocowych, która jest wykorzystywana przez Kierownictwo Funduszu, bądź może zostać przekazana do wykorzystania zainteresowanym: władzom banku, organom nadzoru bankowego, bankom zrzeszającym itp. Uzyskując z Funduszu informacje i uwagi w zakresie działalności banków, mogą one aktywnie odnosić się zarówno do własnych projekcji finansowych (np. aktualizując je w zależności od parametrów gospodarczych), jak i zapobiegać „w zarodku” powstawaniu problemom, dyskontując otrzymane z Funduszu informacje (System Oceny Ryzyka pełniłby pośrednio funkcję instrumentu wspomagającego zarządzanie bankiem).

Z działalności BFG



Rysunek 7. Przykład prezentacji wyników oceny poszczególnych obszarów działania banku w czasie

Ewolucja i rozbudowa Systemu Oceny Ryzyka wydaje się czymś naturalnym. Przedstawiony system z założenia musi być systemem otwartym i elastycznym, co wynika ze znacznej zmienności warunków ekonomiczno-gospodarczych i legislacyjnych, w jakich przyszło funkcjonować bankom. Ponadto system musi uwzględniać zmiany zachodzące w sektorze bankowym, zwłaszcza dotyczące regulacji ostrożnościowych lub prawnych, oraz reagować na zmiany zapotrzebowania informacyjnego Funduszu (który wykorzystuje doświadczenia zebrane w trakcie realizowanych kontroli jako instytucja środowiska regulacyjnego).

Przypis

¹⁾ W dwóch ostatnich spośród wymienionych przypadków wierzycielami Funduszu są odpowiednio: banki przejmujące inny bank i nabywające akcje.

